

نقش زیارت در اخلاق شهروندی

در این نوشتار نقش زیارت در اخلاق شهروندی در گفت‌وگو با کارشناسان بررسی شده است.

در این نوشتار نقش زیارت در اخلاق شهروندی در گفت‌وگو با کارشناسان بررسی شده است.

به گزارش خبرگزاری مهر، در این نوشتار نقش زیارت در اخلاق شهروندی در گفت‌وگو با جامعه‌شناسان بررسی شده است.

هرچند دستورات اخوت و برادری اسلامی از ابتدا در میان مسلمانان مطرح بود اما همین محتوا با جعل عنوان فرهنگ شهروندی یا در بُعد کلانتر آن فرهنگ ملی وارد ادبیات همه جوامع جهان شد، این پدیده با جدی شدن مسئله جهانی‌شدن در دهه‌های اخیر از مهم‌ترین مسائل اجتماعی معاصر می‌باشد. «در این روند شهروند و فرهنگ شهروندی از پویاترین مفاهیم اجتماعی و فرهنگی دنیای مدرن تلقی شده است یا به عبارت دیگر باید گفت که اساس جامعه مدنی بر محور نهادهای اجتماعی نظام شهروندی و فرهنگ حاکم بر آن شکل گرفته است.» (عاملی، ۱۳۸۰: ۱۶۸)

فرهنگ شهروندی یا شهروند فرهنگی

امروزه حتی این مفهوم تحول نیز یافته و بحث بر سر این است که آیا باید به سمت فرهنگ شهروندی رفت یا شهروند فرهنگی؟ به طور نمونه در بررسی بودجه ۱۶۰ میلیاردی معاونت فرهنگی شهرداری مشهد در سال ۹۴، محمد عاصفی، عضو شورای شهر با بیان تذکری درباره لزوم تغییر کلیدواژه فرهنگ شهروندی، گفته است: «اگر بتوانیم انسان فرهنگی تربیت کنیم، توانسته‌ایم فرهنگ شهروندی را هم محقق کنیم؛ وقتی بتوانیم شهروند فرهنگی تربیت کنیم حتی به سایر آموزش‌ها در بخش‌های دیگر نیازی نیست.»

در موضوع فرهنگ شهروندی یا حتی شهروند فرهنگی، هویت شاه‌کلید اصلی است به قدری که امروزه دغدغه مدیران شهری و فرهنگی این است که اعضای یک شهر احساس تعلق به شهرشان نمی‌کنند یا به تعبیری هویت شهری شکل نگرفته است؛ این موضوع را می‌توان در شهر مشهد به عنوان میزبان (به تعبیر دیگری میهمان) امام رضا(ع) نیز دید، آیا هویت شهروندان شهر مشهد تناسبی با حضور امام رضا(ع) دارد؟ آیا هویت شهر مشهد توانسته هویتی با محوریت امام رضا(ع) داشته باشد؟

اخلاق شهروندی در شهر امام رضا(ع)

نمونه تقلیل یافته این مسئله رعایت اخلاق شهروندی است که همواره به عنوان یکی از حوزه‌های مهم در زندگی اجتماعی افراد شناخته می‌شود، اگرچه رعایت اخلاق شهروندی در همه ادیان الهی مورد تأکید و سفارش ویژه بوده اما این موضوع در شهرهای زیارتی دارای اهمیت و کارکرد بالاتری است.

سال‌هاست که در پایتخت معنوی به‌عنوان دومین کلان‌شهر مذهبی جهان، زمزمه‌هایی مبنی بر بررسی تأثیر زیارت بر اخلاق شهروندی به گوش می‌رسد و درواقع این روزها بهره‌گیری از مفهوم زیارت به‌عنوان معیاری برای رسیدن به اخلاق شهروندی تعریف می‌شود.

در شهری که منتسب به امام هشتم(ع) است، داشتن حجاب و پوشش مناسب، احترام به بزرگ‌ترها، تعامل خوب با هم‌نوعان خود و امر به معروف و نهی از منکر باید نسبت به سایر شهرها نمود بیشتری داشته باشد.

یک جامعه‌شناس که در رابطه با اخلاق شهروندی در شهرهای زیارتی تحقیقات گسترده‌ای انجام داده به ما می‌گوید: «شهروندی که در شهر زیارتی زندگی می‌کند، می‌تواند با پیروی از آموزه‌های دینی از همه فضائل اخلاقی و ویژگی‌های ارزشی بهره‌مند شود، بی‌تردید ساکن بودن در شهرهای زیارتی ناخودآگاه می‌تواند بر پای بندی افراد جامعه به اصول ارزشی، آموزه‌های دینی و اخلاقی تأثیرگذار باشد.»

علی شاپورمقدم ادامه می‌دهد: «مطابق تحقیقات و بررسی‌هایی که در رابطه با اخلاق شهروندی در شهرهای زیارتی انجام دادم، دریافتیم که ساکنان این شهرها گاه خواسته یا ناخواسته تحت تأثیر قرار گرفته و مثلاً به‌عنوان نمونه وضعیت حجاب در مشهد و قم به واسطه زیارتی بودن نسبت به سایر شهرها مطلوب‌تر است.»

تأثیر زیارت بر اخلاق شهروندان دغدغه مسئولین نیست

وی بابیان اینکه اخلاق بدون ارتباط با دین و ایمان به خداوند محقق نمی‌شود، می‌گوید: «واقعیت امر این است که تأثیر زیارت بر اخلاق شهروندی کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته و شاید دلیل آن این باشد که پرداختن به این‌گونه موارد برای دست‌اندرکاران در حوزه زیارت چندان موضوعیتی نداشته است.»

آموزه‌های زیارت برای شرایط مطلوب زندگی شهری

شاپور مقدم تأکید می‌کند: «شهروندی که در شهر زیارتی زندگی می‌کند، می‌تواند با بهره‌جستن از آموزه‌های دینی، معنوی و ارزش‌های والای انسانی شرایط مطلوب زندگی را برای خود و همه افراد جامعه به وجود آورد، بی‌تردید اگر همه افراد ساکن در

چنین شهرهایی بر تأثیر آموزه‌های دینی و تأثیرات زیارت واقف باشند، آنگاه بستر حرکت به سمت کمال برای همه شهروندان به وجود می‌آید، بنابراین باید نخست سازوکارهای پایداری و بقاء تأثیر زیارت و اصول اخلاقی و ارزشی در جامعه پایدار و سپس زمینه‌های بداخلاقی مسدود شود، در چنین شرایطی انسان به حقیقت وجودی زیارت و پیروی درست از آموزه‌های دینی پی برده و می‌تواند در مسیر سرشت پاک انسانی خویش حرکت کند.»

تأثیر کم زیارت بر اخلاق شهروندی به علت نگاه حداقلی مدیران

به اعتقاد عضو کمیسیون تلفیق طرح توسعه زیارت امام رضا(ع) نیز، زیارت دارای رویکرد مناسکی و تأثیرگذاری معنوی است و اگر به معنای واقعی کلمه به دنبال تعمیق زیارت و اثرگذاری این مقوله بر روی شهروندان هستیم باید با اجرای برنامه‌های فرهنگی، موضوع اخلاق شهروندی را در میان آحاد جامعه تقویت کنیم.

دکتر محمد سهیلی در گفتگو با ما بیان می‌کند: «هنوز دریای معنویت و زیارت نتوانسته بر اخلاق شهروندان تأثیر بالایی بگذارد زیرا نگرش مدیران نسبت به این مسئله حداقلی بوده و به‌طور کلی تأثیر زیارت بر اخلاق شهروندی حلقه‌ای گمشده در برنامه‌ریزی‌های زیارتی است.»

وی یکی از راه‌های تحقق این مسئله را در فرهنگ‌سازی می‌داند و می‌گوید: «خیلی‌ها نسبت به کلمه فرهنگ‌سازی آلرژی پیدا کرده‌اند اما حقیقت امر این است که در مسئله تأثیرگذاری زیارت بر رویه و اخلاق شهروندان عنصر فرهنگ‌سازی دارای نقش محوری است.»

اخلاق شهروندی شهر امام رضا(ع) را محدود به اطراف حرم کردند

سهیلی عنوان می‌کند: «بهره‌گیری از مفهوم زیارت معیاری برای رسیدن به اخلاق شهروندی است اما از آنجایی که به تعمیق زیارت توجه جدی نشده، این مقوله تاکنون بر اخلاق شهروندی هم تأثیر پایداری نداشته است زیرا مسئولان فرهنگی ما در این سال‌ها اصرار داشته‌اند که روح معنوی و اخلاق نیک و پسندیده شهروندی را به پیرامون حرم مطهر و اطراف حریم رضوی محدود کنند و همین موضوع باعث شده تا تأثیر بلندمدت زیارت بر تمامی بخش‌های این شهر و اکثر قریب به اتفاق شهروندان مؤثر واقع نشود.»

تأثیر زیارت بر اخلاق شهروندی به معنای رعایت حقوق دیگران

وی منظور از تأثیر زیارت بر اخلاق شهروندی را رعایت حقوق دیگران توصیف کرده و می‌گوید: «به‌عنوان نمونه روزه‌خواری در ملأعام، بدحجابی، بی‌احترامی به زائر و فراموش کردن فریضه امر به معروف و نهی از منکر به معنای سقوط اخلاق شهروندی است و ما برای اینکه بتوانیم با استفاده از مفهوم زیارت فرهنگ و اخلاق شهروندی را گسترش دهیم باید به شهروندان بیاموزیم و فرهنگ‌سازی را فراموش نکنیم.»

عضو شورای شهر مشهد عنوان می‌کند: «اگر زیارت تأثیر خود را بر روی افراد باقی بگذارد، آنگاه اعمال و رفتار شهروندان سبب ایجاد هماهنگی در جامعه می‌شود و در نهایت وجدان‌های فردی باهم آمیخته شده و به وجدان جمعی منجر می‌شود.»

سهیلی اظهار می‌کند: «برای اینکه شهروندان اخلاق شهروندی را پس زنند باید روحیه جمع‌گرایی و آداب و رسوم زندگی در شهرهای زیارتی را در آنان تقویت کنیم، این امر یک‌شبه محقق نمی‌شود و باید در درازمدت این مسئله را در میان شهروندان جا انداخت.»

زیارت بر اخلاق شهروندی می‌تواند تأثیرگذار باشد اما به شرطی که سلاح فرهنگ‌سازی و برنامه‌ریزی را از یاد نبریم، انتظاراتی که از ساکنان شهرهای زیارتی به لحاظ رعایت اخلاق وجود دارد بسیار بالاست و هر زائری که وارد این شهر می‌شود دوست دارد تا نشان زندگی در شهر زیارتی و تأثیر آن بر اخلاق شهروندان را به‌عین مشاهده کند.

.....

نویسنده: مرضیه صاحبی

پایگاه دبیرخانه شورای فرهنگی آستان قدس رضوی